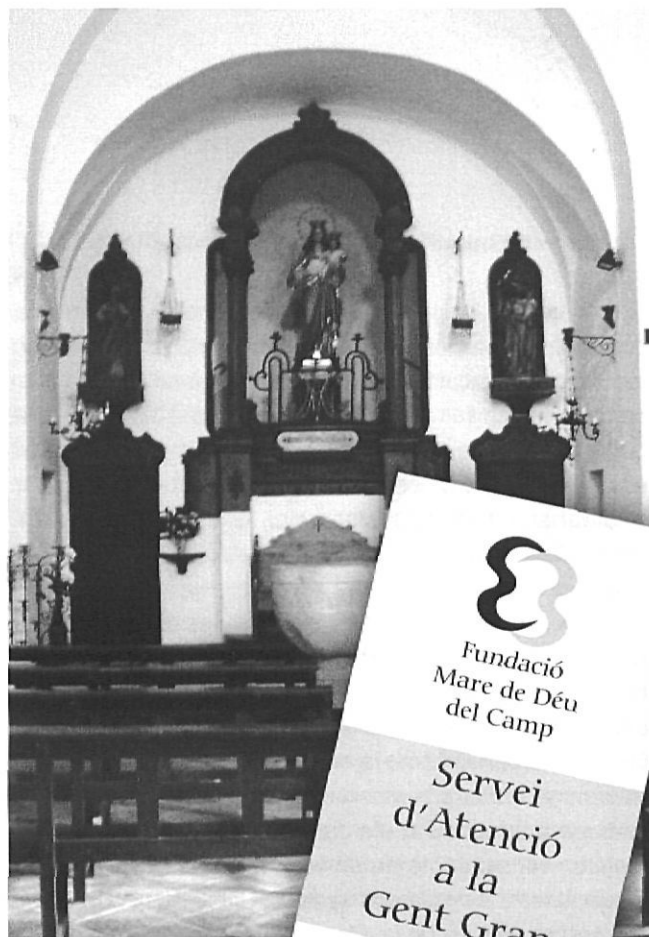

Una experiència d'atenció a la gent gran en una zona rural

**Jaume Angelats – Cristina Franco
Pilar Monreal – Antoni Vilà**

El fenomen del progressiu envelliment de la població, a causa sobretot de l'allargament de l'esperança de vida i la baixa natalitat, fa que algunes de les principals preocupacions de les famílies, de les entitats cíviques i de les autoritats públiques estiguin relacionades amb les condicions de vida de la gent gran. Aquesta preocupació es justifica, a més, per la necessitat de reconèixer la molta i bona feina feta per una generació que ha viscut temps difícils i ha lluitat per salvaguardar la nostra cultura i per millorar les condicions econòmiques i socials del país.

Amb el procés d'envelliment es produeixen canvis substancials en l'oferta d'atencions formals (serveis socials i serveis sanitaris) i informals (família, veïns, xarxa social immediata), que han originat un increment de les investigacions en aquest camp, per tal de poder conèixer i descriure millor les necessitats d'atenció a les persones grans. Aquests estudis posen de relleu com el sector informal, especialment la família, continua sent el principal proveïdor d'atenció a aquest col·lectiu, especialment quan perden l'autonomia. També han analitzat el perfil de la persona cuidadora, que quasi sempre és dona, també d'avançada edat i mestressa de casa, i han qüestionat l'existència futura d'aquests curadors i del model de família que els sustenta.

T. VINA FLAQUER

Interior del santuari de la Mare de Déu del Camp i díptic de la Fundació Mare de Déu del Camp.

D'altra banda, els costos de l'atenció al grup de persones grans, especialment de les dependents, constitueix avui una de les qüestions econòmiques clau de les polítiques socials dels països del nostre entorn. Les respostes han estat diverses, des de les de tipus solidari, a través de la seguretat social, com Alemanya, o les que han carregat més els costos sobre el mateix individu i les famílies. En tot cas, estem immersos en un debat per a la recerca de solucions que assegurin el benestar d'aquest col·lectiu, que cada cop més passa pel seu manteniment dins la comunitat.

El pla pilot de Garriguella, Rabós d'Empordà i Vilamaniscle

Els serveis socials i els sanitaris generalment prioritzen la utilització de serveis que donen resposta als casos més peremptoris. D'altra banda, els serveis oferts encara estan

massa definits pels professionals i els tècnics, que prenen en compte solament alguns dels aspectes de l'atenció (sobretot els més greus i els aspectes més medicalitzats), mentre que les atencions quotidianes continuen situades en un àmbit més privat (família). Tanmateix, aquests últims anys s'aprecia una tendència creixent cap a la diversificació dels serveis i es planteja la idea de flexibilitzar l'oferta per tal que aquesta es pugui adaptar a les necessitats i desigs concrets de cada cas. Per a això, es potencien els programes de suport a la família i al cuidador, l'atenció domiciliària, els centres de dia i altres equipaments intermedis i polivalents, és a dir, aquells que permeten que la persona continuï en el seu entorn. Al mateix temps, per als casos més extrems s'han creat programes socio-sanitaris específics de suport a processos terminals que viuen les persones grans i els seus familiars.

Els principals punts negatius que detecten els treballs realitzats sobre la situació actual de l'atenció a la gent gran són la insuficiència de recursos, la inadequació de molts d'aquests recursos, i la manca de coordinació dels existents.

La investigació-acció que presentem s'adreça a fer front als aspectes esmentats en una zona rural de l'Alt Empordà amb pocs recursos propers, on el model urbà d'atenció no encaixa i on no hi ha instruments de coordinació. El projecte va néixer de la mateixa comunitat, a través del Consell Pastoral Interparroquial de les parròquies de Garriguella, Rabós d'Empordà i Vilamaniscle i dels ajunta-

ments dels esmentats municipis, que, preocupats per la situació de la gent gran, volien conèixer la realitat en què es trobaven per tal d'introduir canvis en la situació que milloressin la seva qualitat de vida. A aquest interès s'hi va sumar la voluntat del Consell Comarcal de l'Alt Empordà i del Departament de Benestar Social de la Generalitat de Catalunya, a través de la seva delegació de Girona, ja que el pla els permetia experimentar un model d'atenció a la gent gran pensat des del territori per fer front a les necessitats d'uns petits municipis rurals.

Com es va elaborar el pla?

Es va optar per una metodologia participativa i qualitativa, pròpia de la planificació estratègica, que fa imprescindible la implicació, des de l'inici, de tots els agents. A partir d'un seguit de reunions amb els esmentats promotors del projecte(1) es va aprovar un pla d'actuació. Aquest fixà com a objectius principals identificar i definir conjuntament les necessitats de la gent gran i llurs famílies i els recursos disponibles (personals, familiars, socials, d'habitatge, econòmics), consensuar les estratègies i les actuacions a portar a terme per cobrir les necessitats detectades, elaborar programes d'actuació i determinar les entitats implicades en l'execució, el finançament, el seguiment i l'avaluació dels programes definits. La participació dels pobles es va concretar de diverses maneres, des d'entrevistes i tro-

*Vista del Santuari
i els entorns.*

bades amb la gent gran i les seves famílies fins a la convocatòria d'assemblees en els tres municipis per tal de detectar i consensuar les necessitats, així com les estratègies i mesures a emprendre. Per mitjà de quatre fulls informatius, repartits periòdicament a totes les cases dels pobles, es mantingué degudament informada la població sobre el desenvolupament del procés endegat.

L'estudi es va encarregar a un equip de la Universitat de Girona(2). Primerament, es va fer la detecció de les necessitats i la llista dels recursos per a la gent gran dels tres municipis, juntament amb un estudi sociodemogràfic. A continuació, es va fer una anàlisi de l'entorn i s'elaborà con-

sensuadament un DAFO, que recollia els punts forts i els febles, així com les oportunitats i les amenaces. Després es determinaren conjuntament les estratègies a seguir, es concretaren les línies d'actuació i els programes. En aquests moments el pla es troba en fase d'implementació.

Característiques del territori

Les dades sociodemogràfiques analitzades i les aportacions ciutadanes recaptades permeten confeccionar un conjunt de punts definidors de l'entorn d'aquests petits municipis:

Quadre 1

Principals fases de la recerca

Anàlisi de la situació:

El context de l'atenció a la gent gran, el marc legal i institucional, els aspectes demogràfics i els factors generadors de necessitats, el balanç de recursos, el finançament dels serveis i activitats i la participació cívica en serveis socials.

Necessitats / Propostes:

Identificació de les necessitats de la gent gran per municipis, les necessitats globals de la zona i les propostes d'actuació.

DAFO:

- Punts forts
- Punts febles
- Oportunitats
- Amenaces

Conclusions generals:

Del diagnòstic.

Determinació d'estratègies:

L'objectiu global, els principis rectors i les línies bàsiques.

Establiment de programes:

- Generals i específics
- Cronograma de les actuacions.

Gestió, seguiment i avaluació del pla:

Òrgan coordinador de seguiment i avaluació, òrgan tècnic, òrgan assessor i gestió de programes.

Quadre 2

Característiques generals de la població i territori

	Garriguella	Vilamaniscle	Rabós d'Empordà
Total de població (1999)	687	120	148
Densitat de població (hab. 1996/km ²)	31	2,3	3
Superfície en km ²	21.00	45.00	5.40

Font: Idescat.

Quadre 3

Distribució de la població dels tres municipis segons els trams d'edat

	infants i joves	adults i madurs	gent gran + gran amb risc
Rabós	24,9	46,6	28,2
Vilamaniscle	22,5	45,2	31,9
Garriguella	32	44,6	23,1

*Seu de la Fundació
a la casa de l'ermità.*

T. VILA FLAQUER

- Baixa densitat i envelliment de la població, que es troba disseminada, amb una xarxa de comunicació difícil, a causa especialment de l'escassetat de transport públic.

- Capital comarcal potent, que aplega la majoria de la població i concentra l'oferta de serveis.

- Economia basada en el sector agrícola i ramader, però amb un creixement del sector terciari.

- Població acostumada a solucionar-se els problemes, a ajudar-se i a mantenir un bon veïnatge.

- Dificultats d'accés a la informació i a la formació especialitzada.

- La proximitat dificulta la prestació de determinats serveis i tractaments, a causa de la impossibilitat de mantenir l'anonimat.

- Recursos insuficients, que exigeixen la realització de desplaçaments per rebre determinats serveis.

- Tipus i estàndards de serveis i prestacions inadequats, ja que estan pensats per a zones urbanes i no s'ajusten a la realitat d'aquests territoris.

- Manca d'estudis i investigacions sobre la realitat social d'aquestes àrees i absència de programes pilot per fer front a les necessitats peculiars d'aquests territoris.

- Escassetat de professionals i alts nivells de rotació de personal dels serveis.

- Allunyament dels centres de decisió, a causa de les tendències centralistes d'organització, que dificulten la transmissió de les seves opinions i el coneixement de la realitat.

- Absència de xarxes d'intercanvi d'informació i d'experiències.

El pla pilot d'actuació per a la gent gran

En aquest apartat s'exposa l'objectiu global, els principis rectors i les línies d'actuació del pla.

Com a objectiu global es marcà que la gent gran pogués romandre en el seu entorn sociofamiliar de forma segura, acompanyada, protegida i amb una bona qualitat de vida. Per aconseguir aquest objectiu, es trobà convenient establir un dispositiu comunitari de referència, d'informació i de coordinació d'una xarxa global de serveis, ajuts i actuacions diversificats i flexibles.

Els principis rectors del pla es concretaren en:

- Dignitat i respecte
- Independència/autonomia.
- Autorealització.
- Participació.
- Atenció assistencial.
- Atenció personalitzada/dret a escollir.

Quadre 4**Anàlisi DAFO/SWOT****Punts forts**

- Població força cohesionada.
- Elevada taxa d'activitat.
- Baixos nivells d'atur.
- Important paper del sector informal (família-dona, veïns, amics, etc.) en l'atenció a la gent gran.
- Bon nivell de solidaritat i ajuda mútua.
- Baix nivell d'analfabetisme.
- Els joves i moltes persones que varen marxar continuen vinculats als pobles.
- Projecte de desenvolupament rural.
- Creació de l'àrea bàsica de salut a Peralada.
- Iniciativa social del pla pilot i implicació de les autoritats públiques (ajuntaments, Consell Comarcal, Generalitat) i de la Universitat.
- Interès cívic i actitud col·laboradora de la població en el pla pilot.
- Riquesa de l'entorn natural i patrimonial.
- Situació geogràfica (Parc Natural de l'Albera i proximitat a França).

Oportunitats

- Establir i executar un pla consensuat per les autoritats i agents socials del territori i amb una forta implicació cívica.
- Crear una xarxa de serveis innovadora de proximitat i solidària que permeti a la gent gran romandre al seu entorn.
- Establir una nova forma de gestió, flexible i participativa, que permeti optimitzar recursos i crear sinèrgies.
- Aprofitar la solidaritat i tradició d'ajuda mútua per dissenyar accions d'ajut a la gent gran.
- Permetre el retorn de veïns que varen haver de marxar a treballar fora.
- Incorporació de la gent jove en els projectes.
- Potenciar la continuïtat de les explotacions agràries, la implantació de nous conreus, noves activitats i tecnologies, i possibilitar així la creació d'ocupació.
- Relació i intercanvi amb pobles propers de França.

Punts febles

- Poc creixement de la població i progressiu envelliment.
- Manca d'un bon sistema de transport i comunicació.
- Insuficiència d'informació i inadequació de les formes de l'atenció.
- Escassetat de serveis i professionals al territori, poca coordinació i manca de permanència, inseguretat en casos d'urgència.
- Poca atenció als cuidadors de gent gran.
- Elevat nombre de persones que viuen soles, especialment gent gran.
- Baix nivell educatiu de la gent gran.
- Habitatges: dèficits d'equipament (aigua calenta, dutxa i telèfon) i mala conservació i dificultat d'accés als domicilis.
- Urbanisme: problemes d'accessibilitat.
- Escassa participació de la gent gran en la vida del poble.
- Centres cívics socials: diferències per pobles. Manca d'un punt de referència, de trobada i d'acollida.
- Fràgil sostenibilitat econòmica.
- Els joves han de marxar.
- Segona residència i inici d'immigració (comunitària i extracomunitària).
- Manca d'esperança en el futur dels pobles.

Amenaces

- Marxa de la gent gran a causa de la inseguretat i la solitud. Risc de despoblament.
- Manca d'inversions públiques.
- Claudicació familiar per manca de suport.
- Dificultats en la implantació del pla per manca d'informació, participació o transport.
- Impossibilitat de continuar a casa a causa de l'estat de l'habitatge o de les barreres arquitectòniques de l'entorn.

Les línies i els programes d'actuació que s'aprovaren són els que es relacionen a continuació:

1. *Ser un dispositiu potent de referència.* S'acordà la creació d'una fundació, l'establiment d'un catàleg de serveis i l'estudi de l'elaboració de programes de coordinació de la xarxa de serveis, d'ajuts i d'actuacions, d'informació i comunicació, així com d'un pla econòmic i financer de gestió. A més, es proposà la creació d'un observatori de detecció i seguiment, un programa de finestreta única d'informació i de gestió i un banc d'ajudes tècniques, per tal d'apropar els serveis socials a la gent gran.
2. *Per una vida digna i autònoma.* Per aconseguir aquest propòsit s'acordà garantir un mínim vital, fer deduccions i exempcions fiscals, arranjar les llars i aconseguir ajudes tècniques, així com informar la gent gran sobre com millorar la seva qualitat de vida mitjançant equipaments bàsics -aigua calenta, calefacció, telèfon o determinats serveis- i sobre la necessitat que col·labori en el seu finançament. En totes aquestes actuacions, cal respectar els valors transcendents de la gent gran.

3. *Cap a un envelliment saludable i actiu.* Es proposà crear un programa d'educació per a la salut, un protocol de coordinació amb el CAP, un programa d'urgències, i uns altres d'atenció domiciliària socio-sanitària i de nutrició i higiene.
4. *Garantir un lloc de vida en el seu entorn.* Es preveié un programa d'arranjament d'habitatges, la potenciació d'habitatges compartits i de la xarxa d'habitatges tutelats, el programa d'atenció domiciliària integral i la realització d'un estudi sobre possibilitats de vitalicis i altres assegurances.
5. *Millorar l'accessibilitat i la comunicació.* Calia un programa integral i coordinat de transport (ambulàncies, taxis i públic col·lectiu), un programa de comunicació (telèfon, telealarma i altres) i un altre d'accés a noves tecnologies, així com l'execució dels programes municipals d'accessibilitat.
6. *La plena participació i integració cívica.* S'acordà en aquest cas la creació de consells municipals de participació i d'un consell assessor del pla pilot, així com l'adequació dels centres cívics municipals.

El Servei d'Atenció a la Gent Gran de la Fundació Mare de Déu del Camp.

7. *Vers la solidaritat intergeneracional.* Establiment d'un programa de bon veïnatge per a persones grans soles i la creació i la coordinació de grups de voluntaris del pla.
8. *Per uns pobles vius.* Per potenciar la continuïtat de les explotacions agràries i implantar nous conreus cal facilitar la incorporació dels joves i nous habitants al poble, optimitzar els recursos naturals i patrimonials i la relació amb els pobles veïns de França. Per això és necessari potenciar les actuacions coordinades dels serveis i actuacions.

En aquest plantejament s'optà clarament pel que es va anomenar «residència virtual», és a dir, que les persones grans poguessin continuar a casa seva, però amb la seguretat, serveis (menjar, bugaderia o centres de nit) i acompanyament adequats.

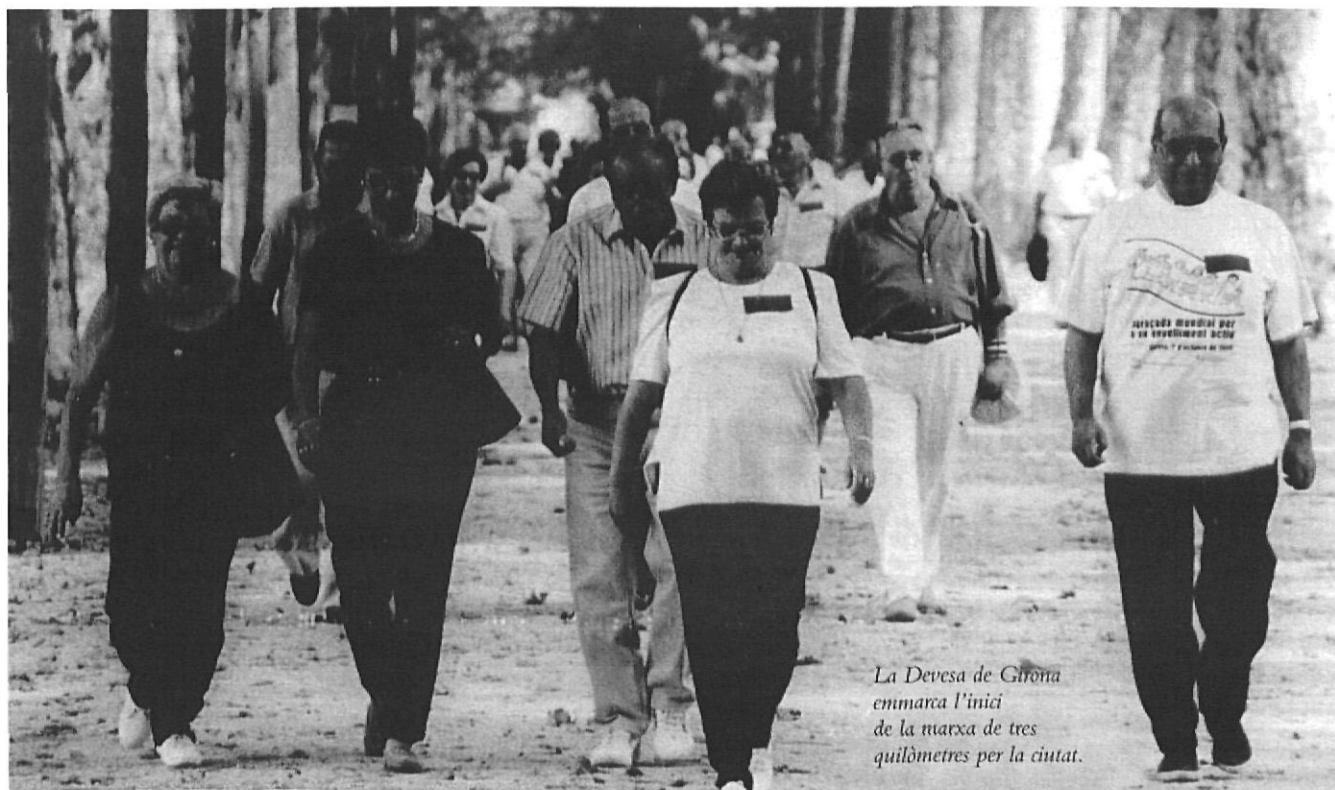
El pla en marxa

Per a la direcció i gestió d'aquest pla, així com d'altres que es puguin constituir en un futur, s'ha creat la Fundació Mare de Déu del Camp, integrada per les parròquies i Consell Pastoral Interparroquial de Garriguella, Rabós d'Empordà i Vilamaniscle, pels ajuntaments d'aquests tres municipis i pel Consell Comarcal de l'Alt Empordà, que ha estat presentada públicament, juntament amb el Servei d'Atenció a la Gent Gran, el mes d'abril de 2002.

L'esmentat Servei d'Atenció a la Gent Gran es concreta bàsicament en un Punt d'Informació i Gestió, amb una professional, que té com a objectiu ser un punt de referència, mitjançant la realització de les següents funcions:

- a. *Planificació i proposta de coordinació.* Elaborar un balanç de recursos, un pla d'informació i comunicació, proposar

*La Devesa de Girona
enmarca l'inici
de la marxa de tres
quilòmetres per la ciutat.*

un catàleg de serveis, dissenyar programes, coordinar-se amb els altres professionals que actuen al territori.

- b. *Gestió.* Realitzar les tasques de finestra única de les tramitacions i gestions relacionades amb la gent gran en col·laboració amb la Generalitat i el Consell Comarcal; cercar recursos i tramitar subvencions, convenis i ajuts.
- c. *Atenció.* Informar la gent gran i les famílies, visitar els domicilis de la gent gran, contactar amb els altres professionals (metge, assistent social, farmacèutic, etc.) per a la detecció i intervenció de casos.
- d. *Promoció.* Crear grups d'ajuda mútua i coordinar el voluntariat.

La Comissió de Seguiment és la referència per a la professional del Servei d'Atenció a la Gent Gran. Té al seu càrrec el seguiment del dia a dia del pla i l'elaboració de les propostes i els suggeriments al comitè directiu del pla (patrons de la Fundació). Hi ha un representant de la Fundació, un regidor de cada Ajuntament i una persona designada pel Consell de Gent Gran. S'ha de crear un Consell de Gent Gran, format per persones grans representatives dels tres pobles (un màxim de 10, triats per un sistema d'elecció democràtica). Col·laborarà en funcions d'observatori i en el seguiment i l'avaluació del pla, proposarà iniciatives noves, elaborarà propostes de millora i emetrà el seu parer abans de la posada en marxa dels programes.

Per últim, també s'establirà un Grup Tècnic per acordar els protocols i els sistemes de coordinació dels serveis

i que elaborarà propostes de millora del funcionament de l'atenció a la gent gran. El compondran representants de la Generalitat (àrees de serveis socials, salut, habitatge i transport), del Consell Comarcal de l'Alt Empordà i dels tres municipis, amb el suport de la UdG.

En definitiva, aquesta iniciativa pretén fer un pas endavant i ser un programa pilot per experimentar fórmules de satisfacció de les necessitats per la mateixa comunitat des del territori.

Jaume Angelats és llicenciat en teologia i en psicologia,

Cristina Franco és llicenciada en pedagogia,

Pilar Monreal és doctora en psicologia i **Antoni Vilà** és llicenciat en dret.

Notes:

- (1) Del grup promotor que després es va convertir en el Comitè Directiu del Pla en formaren part els alcaldes dels tres municipis: José Antonio de Pablo (Garriguella), Ernest Navarra (Rabós d'Empordà) i Alfons Vila (Vilamaniscle); els membres del Consell Pastoral Interparroquial Jaume Angelats, Joan de Déu Cañigueral, Josep Estela, Martí Roig, Ramon Roig, Teresa Saget i Francesc Vergés; del Consell Comarcal de l'Alt Empordà, Santi Vila; i de la Universitat de Girona, Pilar Monreal, Cristina Franco i Antoni Vilà.
- (2) En la primera fase hi varen participar Arantza del Valle i Jorge Fernández. La part sociològica va ser elaborada per Jordi Feu. La coordinació global va estar a càrrec de Pilar Monreal, Toni Vilà i Cristina Franco. Es comptà, així mateix, amb la col·laboració d'un grup d'experts integrat per David Ballester, Jordi Boix, Rosa Guixé, Martí Masferrer i Ramon Tarrés.